

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री वैद्यनाथ उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी

फैसला

०७०-CR-१२४०

मुद्दा : सम्पत्ति शुद्धीकरण।

कमलावारी, गौढटोल जयनगर जिल्ला, मधुबनी बिहार भारत, भारत घर भई पुनरावेदक
कारागार कार्यालय डिल्लीबजार थुनामा रहको माधवकुमार भगत१ प्रतिवादी

विरुद्ध

अनुसन्धान अधिकृत क्षेत्रबहादुर भण्डारी समेतको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार....१ प्रत्यर्थी
वादी

शुरू तहमा फैसला गर्ने :- अध्यक्ष माननीय न्यायाधीश श्री केदारप्रसाद चालिसे
सदस्य माननीय न्यायाधीश श्री मोहनरमण भट्टराई
सदस्य माननीय न्यायाधीश श्री भूपेन्द्रप्रसाद राई
विशेष अदालत, काठमाडौं

विशेष अदालत, काठमाडौंको मिति २०७०।१।२८ को फैसलाउपर न्याय प्रशासन
ऐन, २०४८ को दफा ९ (१)क बमोजिम वादीको तर्फबाट पुनरावेदन पर्न आएको प्रस्तुत
मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार रहेको छ :-

२०६९।१२।३० गते ०८.४५ बजेको समयमा स.प्र.नि. विकास थापाको कमाण्डमा
खटिएको टोलीले जिल्ला धनुषा खजुरी वडा नं.१ स्थित रेल्वे स्टेसनमा भारतको जयनगरबाट
जनकपुर तर्फ आउँदै गरेको रेल चेकजाँच गर्दा जिल्ला मधुबनि ग्राम पञ्चायत जयनगर वडा
नं.११ बस्ने अं. वर्ष २२ का अशोक कारखसँग नेपाली ८,६०,०००।-(आठ लाख साठी
हजार) र जिल्ला मधुबनि ग्राम पञ्चायत कमलावारी वडा नं.२ बस्ने वर्ष २० को माधवकुमार

भगतसँग नेपाली रू ९,५०,०००।-(नौ लाख पचास हजार) अवैध रूपमा ल्याएको अवस्थामा निजहरूलाई अवैध बरामद रूपैया सहित पक्राउ गरिएको भन्नेसमेत बेहोराको सशस्त्र प्रहरी बल वि.ओ.पि. खजुरीबाट खडा गरेको बरामदी/खानतलासी मुचुल्का।

मिति २०६९।१२।३० गते ०८/४५ बजेको समयमा भारतको जयनगरबाट नेपालको जनकपुरतर्फ आउँदै गरेको रेललाई चेकजाँच गर्ने क्रममा जिल्ला मधुबनि ग्राम पञ्चायत जयनगर वडा नं.११ भारत घर भएका अन्दाजी वर्ष २२ को अशोक कारखबाट नेपाली रूपैया रू ८,६०,०००।- तथा ऐ.मधुबनी कमलावारी वडा नं.२ घर भएका वर्ष २० को माधवकुमार भगतबाट नेपाली रूपैया रू.९,५०,०००।- गरी जम्मा रू.१८,१०,०००।- अवैध रूपमा ल्याएको अवस्थामा पक्राउ गरी सशस्त्र प्रहरी बल वि.ओ.पी.खजुरीको पत्रसाथ आवश्यक कारवाहीको लागि प्राप्त भएकोमा थप अनुसन्धान कारवाहीको लागि सशस्त्र प्रहरी बल सीमा सुरक्षा कार्यालय धनुषाको च.नं.४६२ मिति २०७०।०१।०२ को पत्रसाथ बरामदी नेपाली मुद्रा सहित प्रतिवादीहरू सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभागसमक्ष दाखिला भएको देखिएको।

मलाई भारत जयनगरबाट मिति ०६९।१२।३० गते नेपाल आउने क्रममा धनुषा खजुरी रेलवे स्टेशनमा प्रहरीले पक्राउ गरी आफ्नो साथमा भएको नेपाली रूपैया रू.८,६०,०००।- र मोबाईल २ थान सहित पक्राउ गरी बरामद भएको हो, उल्लेखित नेपाली मुद्रा आफ्नो किराना पसल रहेको नेपाल भारत सीमा नजिक पसलमा आउने ग्राहकबाट प्राप्त गरेको रकम हो, त्यहाँ नेपाली मुद्रा चलन चल्तीमा कारोबार हुन्छ, नेपालको धनुषामा आफ्नो ससुराली भएको र ससुराले जग्गा खरिद गर्न टेलिफोनबाट सापट माग गरेकाले पुन्याई दिन आउँदा पक्राउ परेको हो, मलाई प्रहरीले पक्राउ गर्दा अन्य कोही थिएन भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी अशोककुमार कारखले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयान।

१२-४-२०१३ का दिन जयनगरबाट नेपाल आउने क्रममा धनुषाको खजुरी रेलवे स्टेशनमा प्रहरीले म सँग भएको ने.रू.९,५०,०००।- बरामद गरेको हो, उक्त रकम जयनगरमा हार्डवेयरको पसल गर्ने विकासकुमार साहको हो, उनी भारतीय हुन, म आफू जनकपुर घुम्न जान लागेको बेला उनले तिमी रूपैया लिएर जनकपुर पुगेर रेल स्टेशन ओर्लनु, म त्यहि आइपुगेको हुन्छु। म तिमीलाई मोटरसाईकलमा लिएर आफ्नो भिनाजु कहाँ जान्छु, भिनाजुको त्यहाँ ईट्टाभट्टा छ।यो पैसा उनीलाई दिनुछ। त्यसपछि तिमीलाई घुमाउँछु भनी

भनेबमोजिम बरामदी रकम लिएर आएको हुँ, यो पैसा उनैको हो, सो वापत कुनै पारिश्रमिक लिएको छैन, बरामदी मोबाईल मेरा भिनाजुको साथिले दिएका हुन भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी माधवकुमार भगतले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान।

सशस्त्र प्रहरी बल सीमा सुरक्षा कार्यालय धनुषाको च.नं.४६२ मिति २०७०।०१।०२ को पत्रसाथ बरामदी नेपाली रूपैया रू.१८,१०,०००।-सहित पक्राउ परेका अशोक कारखले आफुबाट बरामद भएको रू.८,६०,०००।-तथा माधवकुमार भगतले आफुबाट बरामद भएको रू.९,५०,०००।- कसरी प्राप्त भएको सो को यकिन श्रोत खुलाउन नसकि लिखत प्रमाण पेस गर्न नसकेको निजहरू भारतीय नागरिकहरूले त्यती ठूलो नेपाली रकम भारत तर्फबाट नेपाल ल्याएकोमा सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने उद्देश्य पुष्टि हुन आएको, साथै बरामदी नेपाली रूपैया आफुबाट बरामद भएको भनि तथ्यलाई स्वीकार गरेको हुँदा उक्त कार्य सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३ र ४ विपरित दफा २८ बमोजिमको कसूर गरेको देखिँदा निज प्रतिवादी अशोक कारखबाट बरामद भएको रू.८,६०,०००।- (आठ लाख साठी हजार) र अर्का प्रतिवादी माधवकुमार भगतबाट बरामद भएको रू.९,५०,०००।- (नौ लाख पचास हजार) गरी जम्मा रू.१८,१०,०००।-(अठार लाख दश हजार) विगो कायम गरी सोही ऐनको दफा ३०(२) बमोजिम सजाय हुन तथा ऐ.ऐनको दफा ३४(१) बमोजिम बरामदी नेपाली रूपैया जफत हुन प्रतिवादी अशोक कारख र माधवकुमार भगतलाई यसै अभियोग पत्रसाथ पेस गरिएको छ, भन्नेसमेत बेहोराको मिति २०७०।१।३० मा विशेष अदालतमा दायर भएको अभियोग मागदावी।

मिति २०६९।१२।३० गतेका दिन बिहान ८.४५ बजे म भारतको जयनगरबाट नेपालको जनकपुरतर्फ आउँदै गर्दा खजुरीको चेकपोष्टमा खानतलासी हुँदा म पक्राउ परेको थिएँ। जयनगरको हार्डवेयर व्यापारी विकासकुमार साहले उसको जनकपुरमा रहेको भिनाजुलाई रू.९,५०,०००।- रकम दिन भनेको र जनकपुरमा घुम्ने हिसाबमा जान लागेको बेलामा मैले सो रकम लिएर गएको थिएँ। मेरो साथबाट उक्त रकम, LG Mobile र २ थान कपडा बरामद भएको थियो। मैले सो रकम कुनै गैरकानूनी प्रयोजनका लागि ल्याएको थिएन। म माथिको झुठ्ठा आरोपबाट सफाई पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी माधवकुमार भगतले विशेष अदालतमा गरेको बयान।

मिति ०६९।१२।३० मा म बाट रू.८,६०,०००।- बरामद भएको ठिक हो, मेरो सासुले जग्गा खरीद गर्न भनि म सँग सापटी मागेकोले सापटी स्वरूप रू.८,६०,०००।- पुन्याउन धनुषास्थित ससुराली आउँदा मलाई रकम सहित पक्राउ गरेका हुन, साथै मेरो साथबाट मोबाईल थान-२ ड्राइभिङ्ग लाइसेन्स-२, पर्स-१, भोटो कपडा लगायतका वस्तु बरामद भएको हो। ठुलो रकम व्यागमा बोकी हिँडदा कसैले लुटी मारिदिने होकी भन्ने डरले भित्री भोटोमा बोकी ल्याएको हुँ। कानूनी व्यवस्था मलाई थाहा थिएन, मलाई अभियोग दावीबमोजिम सजाय हुनुहुँदैन, सफाई पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी अशोक कारखले मिति ०७०।१।३० मा विशेष अदालतमा गरेको बयान।

यस मुद्दामा पक्राउ परी अनुसन्धानको क्रममा मलाई काठमाडौँ ल्याएको थियो, सो बेला म थुनामा थिएँ, तसर्थ विकासकुमार साहलाई उपस्थित गराउन सकिन, सो रकम विकासकुमार साहको हो। विकास साहलाई यस अदालतले खोजेको बखतमा ल्याउने प्रयास गर्नेछु भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी माधवकुमार भगतले मिति २०७०।१।३१ मा गरेको ततिम्बा बयान।

प्रतिवादीहरूले अनुसन्धान अधिकारी र यस अदालतमासमेत बयान गर्दा आरोपित कसूरमा इन्कार रही बयान गरेको देखिएपनि दावीमा उल्लेखित रकम निजहरूबाट बरामद भएको कुरामा विवाद नरहेको र सो रकम आफूहरूले साथमा लिई नेपाल आएको कुरा स्वीकार गरी अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष र आज यस अदालतमा बयान गरेको देखिएको र निजहरूबाट बरामद भएको उक्त रकमको वैधानिक श्रोत पुष्टि हुने प्रमाण प्रतिवादीहरूले पेस गर्न सकेको नदेखिएकोले दावीको कसूर गरेको होईन भन्ने अवस्था तत्काल नहुँदा पछि प्रमाण बुझ्दै जाँदा ठहरेबमोजिम हुने गरी हाल विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७(घ) अनुसार प्रतिवादी अशोक कारखबाट रू.८,६०,०००।- (आठ लाख साठी हजार) र प्रतिवादी माधव कुमार भगतबाट रू.९,५०,०००।- (नौ लाख पचास हजार) धरौट माग गरी सो धरौट नगर्दै वा सो रकम खाम्ने बैंक ग्यारेन्टी वा जेथा जमानत दिन सके लिई तारेखमा राखी र सो दिन नसके कानूनबमोजिम सिधा खान पाउने गरी अ.व.१२१ नं. बमोजिम थुनुवा पूर्जि दिई थुनामा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नु भन्नेसमेत बेहोराको मिति २०७०।१।३१ मा विशेष अदालत काठमाडौँबाट भएको आदेश।

अदालतबाट भएको आदेशानुसार धरौट दिन नसकि प्रतिवादीहरू अशोककुमार कारख र माधवकुमार भगत थुनामा रही मुद्दाको पुर्पक्ष भएको।

अशोक कारखको घर ईन्डिया बोर्डर नजिकै र ससुराली नेपालको धनुषा जिल्ला लगमा गाउँमा पर्छ। उसको किराना पसल, खेतीपातीबाट आएको पैसा र ससुरालीबाट लिएको पैसा समेत ससुरालीलाई जग्गा किन्न मागेकोले बोकेर ल्याएको हो। निजले कुनै पनि गैरकानूनी तवरले आर्जन गरी सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने उद्देश्यले बोकेको पैसा होइन। अभियोग दावी झुठा हो। निजले सफाई पाउनु पर्छ भन्नेसमेत बेहोराको अशोक कारखका साक्षी विजय भन्ने ब्रज किशोर नायकले मिति २०७०।४।२७ मा गरेको बकपत्र।

मिति २०७०।६।१७ मा प्रतिवादी अशोककुमार कारखले जेथा जमानत दिई थुनामुक्त भै तारेखमा रहेका।

सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन, २०६८ को दफा २८ अन्तर्गत आफ्नो साथमा भएको सम्पत्तिको वैधानिक श्रोत प्रमाणित गर्न नसके सो ऐन अन्तर्गतको कसूर गरी प्राप्त गरेको सम्पत्ति हो भनी मान्नु पर्ने हुनाले वैधानिक श्रोतबाट आर्जन गरेको भन्ने पुष्टि हुने कुनै आधार प्रमाणबाट नदेखिने प्रतिवादीहरू अशोक कारख र माधवकुमार भगतको साथबाट बरामद भएको रकम यस ऐन अन्तर्गतको कसूर गरी आर्जन गरेको मान्नु पर्ने हुन आयो। प्रतिवादी अशोक कारखले रु. ८,६०,०००।- (आठ लाख साठी हजार रूपैया) र प्रतिवादी माधव कुमार भगतले रु.९,५०,०००।- (नौ लाख पचास हजार रूपैया) को वैधानिक श्रोत पुष्टि गर्ने प्रमाण दिन नसकेकोले निजहरूले सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३ र २८ को कसूर गरेको ठहर्छ। उक्त ऐनको दफा ३०(२) बमोजिम प्रतिवादी अशोक कारखलाई कैद वर्ष १(एक) र जरिवाना रु.८,६०,०००।- (आठ लाख साठी हजार) र प्रतिवादी माधवकुमार भगतलाई कैद वर्ष १(एक) र जरिवाना रु.९,५०,०००।- (नौ लाख पचास हजार) हुन्छ। निजहरूबाट बरामद भएको नगद सोही ऐनको दफा ३४(१) बमोजिम जफ्त हुन्छ भन्नेसमेत बेहोराको विशेष अदालत काठमाडौंको मिति २०७०।९।२८ को फैसला।

म नेपालको धनुषा जिल्लाको सदरमुकाम जनकपुरधाममा निशुल्क घुमाईदिने सर्तमा जयनगरको हार्डवेयर व्यापारी विकासकुमार साहले निजको भिनाजुलाई जनकपुरमा दिने सर्तमा रकम पठाएको हो। सम्पत्ति शुद्धीकरण ऐन, २०६४ को उद्देश्य अपराधजन्य कार्यबाट प्राप्त रकम शुद्धीकरण गर्ने कार्य नियन्त्रण गर्नु हो। तर अपराधजन्य कार्य गर्न रकम बोकेर ल्याएको भनी अभियोगपत्रमा उल्लेख हुन सकेको छैन। उक्त ऐनको दफा २८ अन्तर्गतको

कसूर हुन मुद्दा चलाइएको व्यक्तिको आयश्रोत वा आर्थिक अवस्थाको तुलनामा सम्पत्ती अस्वभाविक, उच्च जीवनस्तर कायम गरेका वा हैसियत भन्दा बढी दान दातव्य चन्दा दिएको प्रमाणित भएमा त्यस्तो सम्पत्ति कस्तो श्रोतबाट आएको हो प्रमाणित गर्नुपर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था नेपाली नागरिकका लागि हो, विदेशी नागरिकका लागि होइन। लाग्नै नसक्ने दफा उल्लेख गरी मलाई कैद र जरिवाना गरिएको फैसला उल्टी गरी सफाई पाउँ भनी पुनरावेदक प्रतिवादी माधवकुमार भगतले यस अदालतमा लिएको पुनरावेदन जिकिर।

नियमबमोजिम दैनिक पेसी सुचीमा चढी पेस भएको प्रस्तुत पुनरावेदनपत्र र संलग्न मिसिल अध्ययन गरियो। पुनरावेदक प्रतिवादी तर्फबाट उपस्थित विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता श्री मिथिलेश कुमार सिंहले प्रतिवादी भारतीय नागरिक हुन। यिनको उमेर १८ वर्षको मात्र छ। नेपाल सरकारद्वारा प्रकाशित मिति २०५९।३।१२ को राजपत्र अनुसार नेपाली र भारतीय नागरिकहरूले नेपाली र भारतीय सिक्का करेन्सी असिमित मात्रामा ल्याउन लैजान पाउँछ। लागू औषध र आतङ्ककारी गतिविधिबाट अर्जित गरेको भए मात्र सम्पत्ति शुद्धीकरण ऐन, अन्तर्गतको कसूर नेपाली र भारतीय नागरिकलाई लाग्न सक्ने हो। यस्तै समान तथ्य भएको मुद्दामा आरोपित कसूरबाट प्रतिवादीले सफाई पाउने भनी यस अदालत संयुक्त इजलासबाट फैसला भै ने.का.प. २०७०, अंङ्क ९, नि.नं. ९०५४, पृ.सं. ११६८ मा प्रकाशित सिद्धान्तसमेतका आधारमा विशेष अदालतबाट भएको फैसला नमिलेको हुँदा बदर उल्टी गरी सफाई दिलाई पाउँ भनी गर्नु भएको बहससमेत सुनियो।

प्रतिवादी अशोक कारखले आफूबाट बरामद भएको रु.८,६०,०००।- तथा अर्का प्रतिवादी माधवकुमार भगतले आफूबाट बरामद भएको रु.९,५०,०००।- को कसरी प्राप्त भएको हो सोको एकिन स्रोत खुलाउन नसकेकाले निजहरूको उक्त कार्य सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३ र ४ विपरित दफा २८ बमोजिमको कसूर गरेको देखिँदा दुवै प्रतिवादीबाट बरामद भएको जम्मा रु. १८,१०,०००।- विगो कायम गरी ऐ. ऐनको दफा ३०(२) बमोजिम सजाय हुन तथा ऐ. ऐनको दफा ३४(१) बमोजिम बरामदि रूपैया जफतसमेतको मागदावी अभियोगपत्रमा लिएको देखिन्छ। विशेष अदालत काठमाडौँबाट प्रतिवादीहरूले सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३ र २८ को कसूर गरेको ठहर गरी उक्त ऐनको दफा ३०(२) बमोजिम प्रतिवादी अशोक कारखलाई कैद वर्ष १ र जरिवाना रु. ८,६०,०००।- र प्रतिवादी

माधवकुमार भगतलाई कैद वर्ष १ जरिवाना रु. ९,५०,०००।- हुने तथा बरामद नगद दफा ३४(१) बमोजिम जफत गर्ने भनी फैसला भएको देखियो। उक्त फैसलामा चित्त नबुझाई प्रतिवादी मध्येका माधवकुमार भगतको यस अदालतमा पुनरावेदन परेको पाइयो।

उक्त तथ्य एवं विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ताको बहस जिकिर समेतलाई मध्यनजर राखी विशेष अदालतबाट भएको फैसला मिलेको छ, छैन र पुनरावेदन जिकिरबमोजिम पुनरावेदक प्रतिवादीले आरोपित कसूरबाट सफाई पाउनु पर्ने हो, होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्नु पर्ने देखियो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा पुनरावेदक प्रतिवादीले सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को प्रस्तावनाबाट अपराधजन्य कार्यबाट प्राप्त सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने कार्यलाई निवारण गर्न उक्त ऐन आएको हो, वादी नेपाल सरकारले अभियोगपत्रमा मबाट बरामद भएको रूपैयाँ अपराधजन्य कार्यबाट आर्जित भएको हो भनी पुष्टि गर्न सकेको छैन। तसर्थ विशेष अदालत काठमाडौँबाट मलाई कसुदार ठहराई भएको फैसला कानून अनुरूपको भएन भनी पुनरावेदन जिकिर लिएको देखिन्छ। तत् सम्बन्धमा विचार गर्दा सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को प्रस्तावनामा अपराधजन्य कार्यबाट प्राप्त सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने भन्ने उल्लेख भएपनि ऐ. ऐनको दफा २८ मा सम्पत्ति शुद्धीकरण गरी सम्पत्ति आर्जन गरेको मानिने भन्ने शीर्षकमा देहायको कानूनी व्यवस्था रहेको पाइन्छ।

यस ऐन अन्तर्गतको कसूरमा मुद्दा चलाएइएको व्यक्तिको आयस्रोत वा आर्थिक अवस्थाको तुलनामा निजको सम्पत्ति अस्वभाविक देखिन आएमा वा निजले अस्वभाविक उच्च जीवनस्तर यापन गरेमा वा आफ्नो हैसियत भन्दा बढी कसैलाई दान, दातव्य, उपचार, सापटी, चन्दा वा बकस दिएको प्रमाणित भएमा निजले त्यस्तो सम्पत्ति के कस्तो स्रोतबाट आर्जन गरेको हो भन्ने कुरा प्रमाणित गर्नु पर्नेछ र त्यसरी प्रमाणित गर्न नसकेमा त्यस्तो सम्पत्ति यस ऐन अन्तर्गतको कसूर गरी प्राप्त गरेको मानिनेछ।

अपहरण, भ्रष्टाचार, आतंकवाद, राजस्वको छली आदि गैरकानूनी कार्यबाट आर्जित सम्पत्ति भूमिगत रूपमा पुनः त्यस्तै गैरकानूनी कार्यमा लगानी हुने र शुद्धीकरण गर्ने चक्रहरू चली रहने हुँदा पुनः त्यो गैरकानूनी कार्यबाट आर्जित सम्पत्ति आपराधिक कार्यमा प्रयोग नहोस् अपराधिक कार्य रोकियोस् भनी निवारणात्मक व्यवस्था (Preventive Measures) को प्रयोजनार्थ सम्पत्ति शुद्धीकरण ऐन आएको हो। सम्पत्ति शुद्धीकरण आफैमा सम्बद्ध कसूर (Predicate

offence) होइन अपितु मूल कसूरको सह उत्पादन (By Product) को रूपमा सह अपराध (Secondary Offence) हो। मूल कसूरलाई लुकाई छिपाई त्यसबाट आर्जित सम्पत्तिलाई लुकाउन शुद्धीकरण गरिएको कसूर यस ऐन अन्तर्गत पर्दछ। यो एउटा बहु आयामिक वित्तीय अपराध (Multi Dimensional Financial Crime) पनि हो। मूल अपराध लुकिने हुनाले शुद्धीकरणको अपराध भएपछि उसले मूल अपराध गन्यो वा गरेन र उसको अपराध गर्ने मनसाय थियो वा थिएन भनी बिचार गरिदैन। त्यसैले उक्त ऐनको दफा २८ ले कसैसँग आयस्रोत वा आर्थिक अवस्थाको तुलनामा उसको सम्पत्ति अस्वभाविक देखिएमा र उसले आर्जन गरेको स्रोत देखाउन नसके सम्पत्ति शुद्धीकरणको अपराध हुने व्यवस्था गरेको हो। अस्वभाविक सम्पत्ति देखियो भने त्यसको स्रोत जायज थियो भन्ने प्रमाणित गर्नुपर्ने प्रमाण भार प्रतिवादीमा राखिएको हो। प्रतिवादीले स्रोत देखाउन सकेन भने उसले सम्पत्ति शुद्धीकरणको अपराध गरेको हो भनी मान्नु पर्ने हुन्छ। वादीले यो वा त्यो आतंककारी अपराधबाट आर्जित गरेको सम्पत्ति हो भनी किटान गर्नु पर्ने बाध्यता कानूनले गरेको देखिदैन। त्यस्तो आय स्रोत लुकेको सम्पत्ति बरामद हुनु नै कसूरको लागि पर्याप्त हुन्छ। तसर्थ प्रतिवादीले आतंककारी कार्यबाट आर्जन गरेको हो भन्ने प्रमाणित नभएकोले सम्पत्ति शुद्धीकरण ऐन अनुरूपको कसूर भएन र सजाय पनि गर्न मिल्दैन भन्ने पुनरावेदन जिकिर र विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ताको बहस बुँदासँग सहमत हुन सकिएन।

त्यसैगरी यी पुनरावेदकले सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ को कानूनी व्यवस्था नेपाली नागरिकका लागि हो विदेशी नागरिकका लागि होइन भनी आफु विदेशी नागरिक भएको कारण कसूरबाट सफाई पाउनुपर्छ भनी पुनरावेदनमा दोस्रो जिकिर लिएको पाइन्छ। तर, नेपालीलाई मात्र यो ऐन लाग्ने अरु विदेशीलाई नलाग्ने भनी कतै पनि ऐनमा उल्लेख गरेको देखिदैन। सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा १(२) मा “यो ऐन नेपालभर लागू हुनेछ र यस ऐन अन्तर्गतको कसूरबाट प्राप्त सम्पत्ति जुनसुकै उपाय वा माध्यमबाट नेपालबाट विदेशमा वा विदेशबाट नेपालमा विप्रेषण (रेमिटेन्स), स्थानान्तरण वा रकमान्तर गर्ने जहाँसुकै रहे बसेको भएपनि जुनसुकै व्यक्ति वा संगठित संस्थासमेतलाई लागू हुनेछ” भनी कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ। यसप्रकार यो अपराध जस्ले गरेपनि र जहाँ गरे पनि यस ऐनको बहिर्क्षेत्रीय प्रभाव (Extra Territorial Jurisdiction) ले समाउने देखिन्छ। यसप्रकार उल्लिखित

कानूनले अपराध गर्ने व्यक्ति नेपाली भए मात्र सम्पत्ति शुद्धीकरण ऐन, अनुसारको कसूरदार हुने नभनी नेपालबाट वा नेपालमा विप्रेषण, स्थानान्तरण वा रकमान्तर गर्ने जहाँसुकै बसेको जुनसुकै व्यक्तिसमेत उपर लागू हुने भनी विश्वव्यापी क्षेत्राधिकार कायम गरी नागरिकताको आधारमा बिभेद वा संकुचित गरेको पाइदैन। अतः कानूनले नै जुनसुकै देशको नागरिक उपर कारवाही गर्न रोक तोक नलगाएको स्थितिमा पुनरावेदकले आफु भारतीय नागरिक भएको कारण सम्पत्ति शुद्धीकरणको कसूर र सजायसमेतबाट उन्मुक्ति पाउनुपर्छ भन्ने निजको जिकिर मनासिव रहेको देखिन आउँदैन।

विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ताले बहसको क्रममा मिति २०५९।३।१२ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित “नेपाली र भारतीय सिक्का करेन्सी नोट र बैंक नोट असिमित मात्रामा लैजान वा पठाउन सक्ने छन” भन्ने सूचना अनुसार पुनरावेदकलाई सजाय गर्न मिल्ने होइन भनी लिएको जिकिरतर्फ विचार गर्दा, यस सूचनाले नेपाली र भारतीय सिक्का करेन्सी असिमित मात्रामा नेपालबाट भारतमा र भारतबाट नेपालमा ल्याउन लैजान पाउने भन्ने बिवाद यहाँ रहेको देखिदैन अपितु कुनै पनि व्यक्तिले आफुसँग भएको रकमको स्रोत खुलाउन पर्ने हो वा होइन भन्ने कुराको बिवाद यहाँ रहेको छ। रकम लिएर हिड्न पाउनु एउटा कुरा हो भने अस्वभाविक सम्पत्तिको स्रोत खुलाउने अर्को कुरा हो। विदेशी विनिमय (नियमित गर्ने) ऐन, २०१९ को दफा ५ अनुसार नेपाल र भारत बीचको भाइचारा एवं साँस्कृतिक सम्बन्धसमेतलाई मध्यनजर राखी नेपाली र भारतीय नागरिकले आफ्ना देशमा प्रचलनमा रहेको करेन्सी एक देशबाट अर्को देशमा ल्याउन र लैजान पाउने गरी जारी गरेको सूचनाले बैद्य रकमलाई छुट दिएको हो। छुट त्यस्तो करेन्सी नोट बाहकले रकमको वैद्यता लुकाउन पाउने वा स्रोत खुलाउनु पर्ने छैन भनी छुट दिने कुरा कहिकतै सूचनामा उल्लेख भएको देखिदैन। यसरी सूचनामा व्यवस्था नै नभएको आधार मानि पुनरावेदकले अभियोगदावी एवं कसूरबाट छुट पाउनु पर्छ भन्ने विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ताको वहस जिकिरसँग पनि सहमत हुन सकिने स्थिति रहेन।

अब यी पुनरावेदक माधवकुमार भगतबाट अपराध भएको छ छैन भनी विचार गर्दा निज भारत जयनगरबाट जनकपुर आउँदै गर्दा ने.रु. ९,५०,०००।- सहित पक्राउ परेको कुरा स्वीकार गरी मौकामा र अदालतसमेतमा बयान गरेको अवस्था छ। पुनरावेदक प्रतिवादीबाट बरामद भएको रकम निजको आर्थिक अवस्थाको तुलनामा अस्वभाविक छैन भन्ने जिकिर

निजले कतै लिएको देखिन आएन। निजबाट बरामद भएको रकम निजको आर्थिक अवस्थाको तुलनामा अस्वभाविक सम्पत्ति रहेको देखिन आयो। बरामद रकम भारतीय नागरिक विकासकुमार साहको हो भनी बयानमा जिकिर लिएपनि निजलाई अदालतमा उपस्थित गराई आफ्नो सो भनाइको पुष्टि गर्न पुनरावेदकले सकेको पाइदैन। सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने उद्देश्य नराखी आफ्नो व्यापार व्यवसाय वा अन्य कुनै व्यक्तिबाट प्राप्त गरेको हुँ भन्ने पक्षले बस्तुनिष्ट प्रमाणबाट प्रमाणित गर्नुपर्ने हुन्छ। आर्थिक अवस्थाको तुलनामा कसैसँग अस्वभाविक सम्पत्ति देखिन आएमा त्यस्तो सम्पत्ति के कस्तो स्रोतबाट आर्जन गरेको हो भन्ने कुरा प्रमाणित उसैले गर्नुपर्ने कानूनी दायित्व सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ ले गरेको हुँदा पुनरावेदक प्रतिवादीबाट अस्वभाविक देखिने सम्पत्ति बरामद भएपछी सोको स्रोत यो हो भनी सम्पत्ति आर्जन गरेको स्रोत देखाउनु पर्ने कानूनी दायित्व पनि निजैमा रहने देखिन आयो। तर, फगत जिकिर बाहेक आफ्नो भनाइको पुष्टि गर्न सक्ने कुनै तथ्ययुक्त प्रमाण पुनरावेदक प्रतिवादीबाट पेस हुन सकेको देखिँदा निजबाट कसूर भएन भनी मान्न मिल्ने अवस्था देखिन आएन।

अब विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ताले बहसका क्रममा पुनरावेदक प्रतिवादी सुनिल जयसवाल समेत प्रत्यर्थी वादी नेपाल सरकार भएको सम्पत्ति शुद्धीकरण मुद्दामा यस अदालत संयुक्त इजलासबाट मिति २०७०।३।२६ मा फैसला भई ने.का.प. २०७०, अंङ्क ९, नि.नं. ९०५४, पृ.सं. ११६८ मा प्रकाशित प्रतिपादित कानूनी सिद्धान्तको परिपेक्ष्यमा विशेष अदालतबाट पुनरावेदकलाई कसूरदार ठहर गरेको फैसला मिलेन भनी राखेको अर्को जिकिर तर्फ विचार गर्दा, उक्त मुद्दाको तथ्यको रोहमा प्रतिवादी सुनील जयसवालबाट १९,२०,०००।— र अर्का प्रतिवादी श्रवणकुमार साहबाट रू. ९,२०,०००।— समेत रू. २८,४०,०००।— नेपाली रूपैया भारतबाट नेपाल ल्याउदा पक्राउ परेको देखिन्छ। प्रतिवादीहरूले स्रोत नखुलेको रकम बोकी लिई सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३ ले निषेधित कार्य गरेकोले सोही ऐन, (संशोधन सहित) को दफा ४(ड), २८ र २९ को कसूर गरेको ठहर विशेष अदालतबाट भई प्रतिवादीहरूलाई उक्त ऐनको दफा ३०(२) बमोजिम जनही वर्ष एक कैद, बरामद विगोबमोजिम जरिवाना र बरामद भएको कसूर गर्न प्रयोग भएको सम्पत्ति सोही ऐनको दफा ३४(१) बमोजिम जफतसमेत हुने ठहरी फैसला भएको देखिन्छ। उक्त फैसला उपर यस अदालतमा प्रतिवादीको पुनरावेदन पर्दा

यस अदालतबाट “प्रतिवादीहरूले नेपाली रूपैयाँ बोकी हिँड्नु मात्र आफैमा कसूरजन्य कार्य हुन सक्दैन। कसूरजन्य कार्य तबमात्र मान्न सकिन्छ जब त्यस्तो रकम गैरकानूनी रूपमा आर्जन गरेको वा कानूनप्रतिकूल रूपमा लिएको वा धारण गरेको हुन्छ”। भनी निर्णयधार कायम गरी रकम बोकी हिँडेकै आधारमा सम्पत्ति शुद्धीकरण ऐनको कसूर नमानिने भनी फैसला भएको पाइयो।

यसप्रकार उक्त मुद्दामा प्रतिवादीहरूले गरेको कसूर, वादी नेपाल सरकारले अनुसन्धान गरी प्रतिवादीहरूलाई सजाय हुन भनी अभियोगमा लिइएको मागदावी र अभियोग दावीबमोजिम विशेष अदालतबाट कसूर ठहरी भएको फैसला तथा यस मुद्दाका पुनरावेदक प्रतिवादी माधवकुमार भगतसमेतको कसूरको कार्य प्रकृति, सजायका लागि प्रस्तावित गरेको अभियोगदावी एवं विशेष अदालतबाट कसूर ठहर भएको फैसलासमेतका तथ्यहरूमा समेत यी दुई मुद्दामा समानता रहेको पाइन्छ। सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ ले अस्वभाविक रूपमा रकम बोकी हिँड्ने व्यक्तिले आफूसँग भएको रकम के कुन स्रोतबाट आफुले प्राप्त गरेको हो भन्ने कुरा प्रमाणित गर्ने दायित्व रकम बाहक व्यक्तिलाई नै सुम्पेको छ। विदेशी विनिमय नियमित गर्ने ऐन, २०१९ को दफा ५ अनुसार नेपाल सरकारद्वारा मिति २०५७।३।१२ मा जारी सूचनामा नेपाली र भारतीय नागरिकलाई असिमित मात्रामा सिक्का करेन्सी नोट ल्याउन लैजान पाउने गरी सूचनाले छुट दिएको भएपनि उक्त सूचनामा रकमबाहकले आफूसँग रहेको सम्पत्ति रूपैयाँको विधिवत स्रोत खुलाउन नपर्ने भनी उन्मुक्ति प्रदान गरेको छैन। यसरी कानूनले रूपैयाँ ल्याउने लैजाने व्यक्तिले उक्त रूपैयाँको स्रोत खुलाउन अनिवार्य गरेको अवस्थामा गैरकानूनी रूपमा आर्जन गरेको वा कानूनप्रतिकूल रूपमा लिएको वा धारण गरेको प्रमाणित भएमा मात्र सम्पत्ति शुद्धीकरणको कसूर कायम हुने भन्ने यस अदालतको उक्त संयुक्त इजलासबाट भएको फैसला एवं प्रतिपादन भएको सिद्धान्तसँग सहमत हुन सकिएन।

माथि उल्लिखित तथ्य र कानूनको विश्लेषणका आधारमा पुनरावेदक प्रतिवादी माधवकुमार भगतलाई सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३ र २८ को कसूर ठहर गरी ऐ. ऐनको दफा ३०(२) बमोजिम कैद वर्ष १ (एक), जरिवाना रु.९,५०,०००।- र ऐ. ऐनको दफा ३४ (१) बमोजिम बरामद भएको नगद जफत

हुने ठहर्न्याई विशेष अदालत काठमाडौँबाट मिति २०७०।९।२८ मा भएको फैसला मिलेको हुँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन।

प्रस्तुत पुनरावेदनसँग समान तथ्य भएको पुनरावेदक प्रतिवादी सुनील जयसवालसमेत प्रत्यर्थी वादी नेपाल सरकार भएको ०६८-CR-०९३१ को सम्पत्ति शुद्धीकरण मुद्दामा यस अदालत संयुक्त इजलासबाट मिति २०७०।३।२६ मा फैसला भई नेपाल कानून पत्रिका २०७०, अङ्क ९, नि.नं. ९०५४, पृष्ठ ११६८ मा प्रकाशित सिद्धान्तसमेतमा भएको सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ४ र २८ समेतको कानूनी व्याख्या र प्रतिपादित सिद्धान्तको सम्बन्धमा दुई संयुक्त इजलासको निर्णय भिन्न भिन्न भई राय नमिलेकोले राय यकिनका लागि प्रस्तुत मुद्दाको संयुक्त इजलासको लगत कट्टा गरी सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३(ख) बमोजिम पूर्ण इजलास समक्ष पेश गर्नु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलाश अधिकृत :- कपिलमणी गौतम

कम्प्युटर टाईप गर्ने :- मन्दिरा रानाभाट

इति सम्बत् २०७२ साल भाद्र महिना ७ गते रोज २ शुभम्.....।